

ПОШИРЕННЯ ЗНАНЬ ПРО МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВІЙ ІСТОРИЧНІЙ ОСІ XV–XIX СТОЛІТЬ ЗАСОБАМИ ВЕБ-ЕНЦИКЛОПЕДІЇ «ВІКІПЕДІЯ»

Олег ЧИРКОВ

науковий співробітник відділу української етнології ННДІУВІ

Анотація. Стаття містить результати дослідження процесу поширення на початку XXI ст. засобами веб-енциклопедії «Вікіпедія» знань про місце України на світовій історичній осі XV–XIX ст. Тему досліджено вперше. Актуальність зумовлена гострою суспільною потребою у знаннях про місце і значення України у світовому історичному процесі. Стаття призначена насамперед для знавців історії України, що висвітлюють її у Вікіпедії чи мають намір робити це. Найбільшу увагу приділено змісту українського мовного сегмента, зокрема статтям, утвореним за критерієм певного календарного періоду (рік, десятиліття, століття, тисячоліття). Серед результатів дослідження наведено узагальнені висновки, а також пропозиції.

Ключові слова: Україна, українці, історія України, рік, десятиліття, століття, історична вісь, Вікіпедія.

РАСПРОСТРАНЕНИЕ ЗНАНИЙ О МЕСТЕ УКРАИНЫ НА ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИЧЕСКОЙ ОСИ XV–XIX ВЕКОВ СРЕДСТВАМИ ВЕБ-ЭНЦИКЛОПЕДИИ «ВИКИПЕДИЯ»

Олег ЧИРКОВ

научный сотрудник отдела украинской этнологии ННИИУВИ

Аннотация. Статья содержит результаты исследования процесса распространения в начале XXI в. средствами веб-энциклопедии «Википедия» знаний о месте Украины на всемирной исторической оси XV–XIX вв. Тема исследована впервые. Актуальность обусловлена острой общественной потребностью в знаниях о месте и значении Украины в мировом историческом процессе. Статья предназначена в первую очередь для знатоков истории Украины, освещающих ее в Википедии или намеревающихся делать это. Наибольшее внимание уделено содержанию украинского языкового сегмента, в частности статьям, созданным по критерию определенного календарного периода (год, десятилетие, столетие, тысячелетие). Среди результатов исследования приведены обобщенные выводы, а также предложения.

Ключевые слова: Украина, украинцы, история Украины, год, десятилетие, столетие, историческая ось, Википедия.

SPREAD OF KNOWLEDGE ABOUT THE PLACE OF UKRAINE ON THE GLOBAL HISTORICAL AXIS OF THE 15TH–19TH CENTURIES VIA WEB ENCYCLOPEDIA «WIKIPEDIA»

Oleh CHYRKOV

research associate of Department of Ukrainian Ethnology of NRIUSWH

Annotation. *The article contains the results of research of the process of spread of knowledge about the place of Ukraine on the global historical axis of the 15th-19th centuries via web encyclopedia «Wikipedia» in the early 21st century. The issue has been studied for the first time ever. The problem is now becoming ever more urgent in the context of sharp social necessity to discover the place and the significance of Ukraine in the global historical process. The article appeals mainly to historians, who make a special study of the history of Ukraine and cover it or are going to cover it in Wikipedia. The greatest attention is paid to the content of the Ukrainian language segment, particularly to the articles created according to a certain calendar criteria (year, decade, century, millennium). The research results include general conclusions and propositions.*

Key words: *Ukraine, the Ukrainians, history of Ukraine, year, decade, century, historical axis, Wikipedia.*

На початку III тисячоліття у світі триває розбудова глобальної інформаційної інфраструктури (розпочата у середині 1990-х років групою провідних країн), розширюються функціональні можливості комп'ютерних засобів, зростає питома вага людства, що постійно користується Інтернетом. Тенета (веб, всесвітня мережа) активно наповнюються різноманітними електронними документами. Інформатизація людства суттєво впливає на різні сторони його буття, змінюючи насамперед життя молоді.

Україна не стоїть осторонь цих загальносвітових тенденцій історичного поступу у напрямку інформатизації. Дослідження 2012–2013 рр. показують впевнене розростання шарів українського суспільства, що користуються тенетами. Приріст питомої ваги користувачів Інтернетом серед громадян від 14 років (включно) становить близько 2,5 відсоткових пункти за рік [11]. Інтернет активно поширюється серед мешканців українського села, малого й середнього міста. Місячна аудиторія інтернет-користувачів становить в Україні 15–20 млн. (за різними оцінками 5 організацій) [9,11].

Серед молоді процес інформатизації відбувається швидше. Близько 44% інтернет-користувачів України становили громадяни від 16 до 29 років (у другому кварталі 2012 р.) [9], 40% – громадяни з вищою освітою [11].

Українська інтернет-аудиторія у вересні 2013 р. найчастіше відвідувала новини (41% від усіх користувачів), розваги і дозвілля (50%), Е-комерцію (57%), портали (87%), сервіси (89%) [11]. Використання Інтернету зазнавало змін. У 2009 р. соціальні мережі використовували 26% інтернет-користувачів, у 2012 р. – 59%, он-лайн відео – 10% та 23% (відповідно), завантаження фільмів і музики – 28% та 39%, читання новин – 26% та 29%, пошук матеріалів для навчання – 30% та 22%. Зменшення частки використання з метою пошуку матеріалів для навчання пояснюють природним для сучасного етапу інформатизації України зменшенням частки студентів серед користувачів [9].

Важливою подією для світового веб-простору стала поява новітньої форми універсальної енциклопедії – багатомовної веб-енциклопедії «Вікіпедія», досяжної для дистанційного наповнення

кожному, хто бажає. Вона була започаткована англійською мовою [3], але за кілька років стала багатомовною. Наприкінці 2013 р. Вікіпедія містила близько 30 млн. статей і перебувала у першому десятку найпопулярніших веб-ресурсів серед людства. Започаткований 2004 р. український сегмент Вікіпедії [8] підтримується «Вікімедія Україна» [7], створюється значною мірою молоддю, активно використовується школярами, студентами й викладачами у навчальному процесі. За охопленням аудиторії сайт «wikipedia.org» у вересні 2013 р. перебував на 6 місці в Україні з показником 34,3%, випереджаючи масові соціальні ресурси, зокрема «odnoklassniki.ua», «facebook.com» [11].

На 26 грудня 2013 р. у сегменті Вікіпедії українською мовою створено близько 1,4 млн. сторінок, з них майже 477 тис. були енциклопедичними статтями (сторінками основного змісту). На той час в українській Вікіпедії зареєструвалися 198,6 тис. користувачів, з яких понад 2 тис. були активними. Наприкінці 2013 р. на сторінках усіх просторів назв українського сегмента зроблено близько 13,9 млн. редагувань [8], що становить майже 10 на кожну сторінку. Упродовж 2013 р. в українському сегменті здійснювалося за кожну хвилину близько 6 редагувань [8].

За перший місяць 2014 р. в українському сегменті приріст становив близько 5,3 тис. статей та 3,5 тис. користувачів (обчислено за даними Головної сторінки Вікіпедії [8]). Незабаром кількість статей перевершила півмільйона. На 22 травня 2014 р. у сегменті Вікіпедії українською мовою було вже 502 783 статті та понад 216 тис. користувачів [8].

У вересні 2013 р. Вікіпедія («wikipedia.org») за кількістю переглянутих

сторінок посіла 9 місце в Україні з показником 102 млн. переглядів упродовж одного місяця [11]. На блозі «Вікімедія Україна» повідомлялося: «За даними Factum Group Ukraine за підсумками жовтня 2013 щодня Вікіпедію в Україні відвідує 11% всіх користувачів Інтернету у віці старше 15 років. А за місяць хоча б раз Вікіпедію переглядає кожен другий користувач Інтернету в нашій країні» [6]. Аналіз статистики переглядів Вікіпедії з території України показує, що більшість припадає на сегмент Вікіпедії російською мовою. Їх частка коливається останніми роками від 2/3 до 4/5, але має тенденцію зменшуватися.

Кількість переглядів тільки українського сегмента Вікіпедії, проте з території усіх країн світу, становила за вересень 2013 р. 68,6 млн., за жовтень – 74,1 млн., за листопад – 69,5 млн., за грудень – 76,6 млн. Сумарна кількість переглядів сторінок української Вікіпедії сягає у найактивніші періоди понад 80 млн. упродовж 1 місяця [8]. Від жовтня 2012 р. щомісячно переглядається не менше 60 млн. сторінок українською мовою [3]. За цим показником український сегмент перебуває наприкінці другого – на початку третього десятка серед усіх.

Незаперечним є лідерство Вікіпедії у поширенні довідково-енциклопедичної інформації у світі й зокрема Україні. Український сегмент Вікіпедії за кількістю переглядів сторінок сьогодні не має конкурентів серед усіх інформаційних ресурсів українською мовою, що існують на планеті.

Значення Вікіпедії в житті українського суспільства швидко зростає і залежить насамперед від кількості та якості її змісту, а також від чисельності користувачів-відвідувачів. Представлення у

Вікіпедії знань про Україну й зарубіжних українців є одним з об'єктивних показників цивілізаційного поступу українства на сучасному етапі суспільно-історичного розвитку. Стан сегмента Вікіпедії українською мовою відображає насамперед рівень інформатизації українства, наявність і практичну реалізацію громадянських прав демократичного суспільства (головним чином у сфері інформатизації).

Явище Вікіпедії швидко посіло помітне місце у бутті українського суспільства, продовжує активно розростатися і потребує наукового осмислення. Поліпшення вмісту Вікіпедії сьогодні неможливе без його ретельного вивчення. Систематичне дослідження суспільно-історичного значення Вікіпедії, а також історії і стану її наповнення історичними й іншими знаннями про Україну здійснюється у відділі української етнології ННДІУВІ з 2011 р. Робота за цим напрямом триває на виконання наукової теми «Україна і світове українство в системі українознавства. Українці у світовій цивілізації і культурі» (№0112U003511, керівник – професор, член-кореспондент НАНУ В. Баран).

Осмислення нового явища здійснюємо у взаємному зв'язку його з історією України та світу початку ХХІ ст., зокрема: появу і розвиток української Вікіпедії розглядаємо як прояв світових тенденцій інформатизації й глобалізації; визначаємо роль Вікіпедії у суспільно-історичному поступі України і зарубіжного українства; наповнення сегмента Вікіпедії українською мовою (зокрема, його історично-українознавчий вміст) оцінюємо порівняно з іншими, насамперед, утвореними найпоширенішими європейськими мовами та мовами наших сусідів.

Дослідження, на нашу думку, сприяє залученню компетентних та початкуючих знавців України до участі у наповненні Вікіпедії історичними та іншими науковими знаннями про українство. Результати дослідження оприлюднено у журналах «Українознавство» та «Українознавчий альманах», «Збірнику наукових праць ННДІУВІ», у неперіодичних виданнях, на конференціях та інших наукових зібраннях. Деякі результати, що автор одержав раніше, використано для підготовки цієї статті.

Місце, роль, значення України серед суб'єктів світового історичного процесу є актуальним напрямом наукового історичного пізнання. Його результати корисні кожному українському громадянину (зокрема, для формування і розвитку національної самосвідомості), необхідні для науково обґрунтованого, ефективного державного управління, стабільного поступу українського суспільства. У другій половині 1980-х років, у часи перебудови, з'явилися умови для відновлення цього напрямку наукової і громадської думки в УРСР. Відтоді осмислення України як об'єкта і суб'єкта глобального історичного процесу стало природною частиною процесу національного самопізнання. Коли відбуваються активне переосмислення певних історичних подій і явищ української і глобальної історії, зміни і розвиток світоглядних позицій широких верств українського суспільства, велике значення має, на нашу думку, швидка й безперешкодна досяжність довідково-енциклопедичної інформації про місце України на світовій історичній осі.

Автор торкнувся цієї теми у статті «Історія України XV–XVIII століть у вільній енциклопедії – Вікіпедії українською

мовою» [13] та у колективній монографії «Українська земля і люди. Український етнос у світовому часопросторі» [12]. Серед зроблених висновків були такі: «Події української історії, видатні представники українства того часу ще не вписані в історію Європи й світу такою мірою, щоб у користувача формувалося уявлення про певне місце України в історії Європи та у загальносвітовому історичному процесі. Можливість представлення усїєї повноти буття українства у всесвітній історії як органічної частини людства з різновекторними історичними зв'язками ще не використана повною мірою» [12, 651–652]; «Історія України представлена недостатньо повно у багатьох статтях про роки та десятиліття, майже не представлена у статтях про друге тисячоліття, XV–XVIII ст., низку десятиліть того періоду» [13, 52].

Відтоді український сегмент був суттєво доповнений різноманітними знаннями. Метою дослідження, результати якого оприлюднено у цій статті, було охарактеризувати процес поширення на початку XXI ст. знань про місце України на світовій історичній осі XV–XIX ст. засобами веб-енциклопедії «Вікіпедія». Автор спирався на з'ясування наявності, організації, обсягу, змісту, запитуваності знань про місце України на світовій історичній осі XV–XIX ст. українського та найбільших мовних сегментів Вікіпедії, а також на головні зміни, яких зазнавали ці характеристики. Головним джерелом є український та інші найнаповненіші мовні сегменти Вікіпедії у період 2001–2013 рр., автоматично сформовані статистичні дані та аналітичні показники про використання Вікіпедії в Україні упродовж кількох останніх років, представлені на інших сайтах.

Об'єкт дослідження: історія України на початку XXI ст. Предмет дослідження: поширення вікіпедичною спільнотою України і світу знань про місце України на світовій історичній осі XV–XIX ст. у 2001–2013 рр. Головні дослідні завдання: 1) виявити сторінки українського та деяких інших найнаповненіших сегментів Вікіпедії європейськими мовами (англійською, німецькою, французькою, іспанською, італійською, польською, російською), що містять знання про місце України на світовій історичній осі XV–XIX ст., 2) з'ясувати їх організацію, зміст, історію редагування, 3) визначити інтенсивність поширення знань про місце України на світовій історичній осі XV–XIX ст., 4) виявити наявність тенденцій, що характеризують зміни у процесі поширення знань про місце України на світовій історичній осі XV–XIX ст., та їх сутність, 5) запропонувати зміст подальших дій вікіпедичної спільноти, спрямованих на поліпшення висвітлення знань про місце України на світовій історичній осі XV–XIX ст.

Історичний розвиток України XV–XIX ст. багатий різноманітними подіями, що відрізняються за значенням, наслідками для сьогодення. Не всі вони висвітлені в українському сегменті, проте головні події вже є окремими статтями чи їх частинами. Важливі події історії України представлено (принаймні стисло) у багатьох сегментах Вікіпедії мовами європейських народів. Глобальна історія в узагальненому вигляді описана в українському сегменті стисло, проте є величезна кількість статей про історію багатьох країн.

У статті «Історія України» є невеликі розділи «Територія сучасної України у складі Російської імперії (1654–1917)» та

«Українські землі у складі Австрійської імперії та Австро-Угорщини». В них знання про історію України викладено надто стисло, не системно, з недостатнім висвітленням зв'язку з історичним розвитком Європи чи світу.

Серед статей, що містять узагальнені знання про певні питання характеристики місця України у світовому історичному процесі, відзначимо статтю «Вплив України та українців на російську літературу від середини XVII до початку XX століття», яка починається так: «Українці упродовж ряду століть здійснювали благодотворний вплив на розвиток російської культури, й зокрема літератури. Багатогранне і часто вирішальне значення України й українців, а також білорусів у розвитку культури, літератури, освіти та релігійного життя Росії усвідомлювали російські діячі культури та науки». У статті згадуються (у послідовності, близькій до хронологічної): Лаврентій Зизаній Тустановський, Кирило Транквіліон-Ставровецький, Мелетій Смотрицький, Петро Могила, Арсеній Сатановський, Єпіфан Славенецький, Феофан Прокопович, Антіох Кантемір, Стефан Яворський, Дмитро Туптало, Лаврентій Горка, Симеон Полоцький, Федір Старченко, Іван Зарудний, Інокентій Гізель, Микола Гнідич, Василь Капніст, Василь Наріжний, Микола Гоголь, Григорій Квітка-Основ'яненко, Пантелеймон Куліш, Микола Костомаров, Тарас Шевченко, Микола Сементовський, Орест Сомов, Антоній Погорельський, Анатоль Свідницький, Іван Котляревський, Олексій Кольцов та інші відомі постаті.

Один зі способів організації історичних знань у Вікіпедії – групування всіх подій та статей про них за часом, коли ці

події відбулися. Результати групування бачимо у статтях та тематичних категоріях. В українській Вікіпедії вже започатковано понад 600 сторінок про події XV–XIX ст., утворених за певним календарним періодом, і велика кількість – за комбінацією двох чи більшої кількості критеріїв. Серед суто календарних статей є стаття про тисячоліття – «Друге тисячоліття»; п'ять статей про століття (від статті, що має назву «15 століття», до статті «19 століття»); п'ятдесят статей про десятиліття («1410-ті» – «1890-ті»); п'ятсот статей про історичні події упродовж одного року (від «1401» до «1900»).

Ці статті сукупно містять знання про тенденції історичного розвитку та конкретні події, що відбувалися у світі. Одночасне представлення важливих історичних подій, що сталися у різних країнах в один часовий період (тобто суміщення знань про історичний процес у різних територіальних частинах людського суспільства), синхронізує знання про історичний розвиток різних країн, регіонів, континентів та всього людства. Це полегшує порівняння національних історій та визначення зв'язків між різними подіями, допомагає унаочнити визначальні тенденції історичного розвитку регіону чи світу і місце в цьому України. Отже, користувач української Вікіпедії потенційно має можливість побачити й усвідомити місце українства у плині європейської і загальносвітової історії. Більшість цих статей лише започатковані і потребують додаткового наповнення. Минуле українства у багатьох з них ще не представлено. Зміст статей, утворених за певним календарним періодом, становлять переважно переліки подій та видатних осіб. Про більшість з них у Вікіпедії є принаймні започаткована

стаття. Читач може швидко перейти на статті про тогочасні події чи персоналії завдяки наявності гіпертекстових посилань у статтях, утворених за календарною ознакою.

Окрему велику групу становлять статті, утворені за днями року. На кожен день існує стаття, що об'єднує події різних років, століть, країн. Загалом за критерієм року в українському сегменті створено 6 тематичних категорій найвищого рангу та 369 сторінок (не враховуючи нижчих за ієрархічним рівнем). За критерієм року створено 36 тематичних категорій (значна частина з яких містять підкатегорії), за критерієм періоду – 3. В організації знань про Україну на світовій історичній осі суттєве значення мають також категорії, утворені за такими комбінаціями ознак: об'єкти за часом заснування (об'єднує 24 категорії), об'єкти за часом зникнення (8 категорій), персоналії за часом (6 категорій).

Категорія «Персоналії за часом» об'єднує такі підкатегорії: «Нині живуть», «Персоналії за днями народження», «Персоналії за днями смерті», «Персоналії за роком народження», «Персоналії за роком смерті», «Персоналії за століттям». У підпорядкованих їм статтях широко представлено зарубіжних і українських особистостей XV–XIX ст.

Підкатегорії, об'єднані категорією «Засновані у 15 столітті», охоплюють 60 років (зі 100), але загалом охопленість років XV–XIX ст. окремими підкатегоріями наближається до 100%. Проілюструємо зміст однієї з тематичних категорій, утворених за комбінацією кількох ознак. Українською, білоруською та англійською мовами створено категорію «Населені пункти засновані у 15 столітті». В

українському сегменті вона містить 33 підкатегорії (про заснування поселень упродовж 33 років зі 100). Серед підкатегорій є «Населені пункти засновані 1450», що об'єднує 6 статей про українські села: Малява (тепер на території Польщі), Медівка, Пархомівка, Хомутиці, Хрінівка. Про заснування цього року поселень в інших країнах інформація ще відсутня. Щодо поселень багатьох країн Європи її можна знайти самостійно в інших мовних сегментах, що потребує чимало часу.

У статтях, присвячених подіям, що сталися упродовж відносно коротких історичних проміжків часу – років, є вже чимало інформації про події української історії. У статтях, присвячених історичному розвитку упродовж століть та другого тисячоліття, українознавчих знань в одних немає взагалі, в інших є, але надто мало. Натомість у них є чимало знань з історії зарубіжних країн Європи: Італії, Франції, Іспанії, Великої Британії, Нідерландів, Німеччини, Росії, США та ін.

У статті «15 століття» зазначено, що воно є «останнім століттям Середньовіччя, епохи Відродження, початком Великих географічних відкриттів» [8]. У структурних частинах цієї статті – «Світова історія», «Історія Європи», «Історія Англії», «Винаходи і відкриття» – є одна-єдина згадка про українство: «Перші офіційні відомості про появу козаків у пониззі Дніпра». У розділі «Відомі особи» цієї статті згадано 60 імен володарів, релігійних діячів, літераторів, скульпторів, художників, філософів та ін. Серед них жодного представника українства.

Загалом у структурі статей про століття (XV–XIX) є лише декілька розділів, що передбачають українознавчі історичні знання, а саме: у статті «17 століття» розділ «Два українські університети», у

статті «18 століття» розділ «Видатні літератори України». Цього, звісно, замало.

У статті «XIX століття» знання про історичні події на українських теренах та події за їх межами, що міцно пов'язані з плином української історії, містяться у кількох розділах. У розділі «Події» вміщено статті про російсько-турецькі війни XIX ст., наполеонівські війни 1803–1815 рр., польські повстання 1830–1831 рр., 1863–1864 рр., заснування Київського університету (1834), Кримську війну 1853–1856 рр., селянську реформу (1861) тощо. У переліку статей розділу «Люди» наведено й статті про осіб, пов'язаних у різний спосіб з історією України, зокрема: «Миклухо-Маклай Микола Миколайович», «Мечніков Ілля Ілліч», «Пирогов Микола Іванович», «Пушкін Олександр Сергійович», «Шевченко Тарас Григорович», «Гоголь Микола Васильович», «Чехов Антон Павлович», «Оноре де Бальзак», «Достоевський Федір Михайлович», «Менделєєв Дмитро Іванович». Серед художників згадано Айвазовського І.К., Рєпіна І.Ю., Куїнджі А.І.; серед скульпторів – Юліана Марковського, Вікентія Беретті, Лешека Городецького; серед композиторів – Петра Чайковського.

Статті про десятиліття XIX ст. наповнено ще невеликою кількістю інформації. У шести статтях (серед усіх десяти) наведено лише по 1 – 2 події, в одній – 3, в одній – 4, в одній – 6. Лише стаття «1840-ві» має чималу основу вмісту. У ній є позиції, що стосуються України.

Статті, утворені за роками, суттєво відрізняються між собою за обсягом наповнення та часткою в ньому українознавчої інформації. Загальний стан представлення в них знань про Україну й зарубіжних українців подібний до

того, що й у статтях, утворених за десятиліттями.

Побачити українство у плині всесвітньої історії допомагають також статті з історії багатьох інших країн (Австралії, Великої Британії, Бразилії, Греції, Іспанії, Італії, Китаю, Монголії, Німеччини, Сполучених Штатів Америки, Франції, Японії), регіонів і частин світу. Таких статей в українському сегменті вже багато, їх кількість зростає. Проте ефективний спосіб усвідомлення місця українства в загальносвітовому історичному процесі – синхронічні таблиці – ще не представлено в українській Вікіпедії. Подаємо перелік деяких подій всесвітньої історії від межі XIV–XV ст. до кінця XV ст., що, на нашу думку, мають увійти до таких таблиць української Вікіпедії. Для цього використано Синхронічну таблицю з історії України та інших держав світу [10, 266–375], а також деякі статті Вікіпедії, що містять знання про зазначені події: 1396 – завершення завоювання Болгарії турками; 1397 – Кальмарська унія Швеції, Норвегії, Данії; 1 чверть XV ст. – зародження держави інків; 1410 – Грюнвальдська битва; 1413–1417 – XVI Вселенський собор; 1439 – Флорентійська церковна унія; 1440 – укладення польсько-угорської унії; 1441 – перемога турків над польсько-угорським військом біля Варни; 1445 – винахід книгодрукування Й. Гуттенбергом; 1453 – Османська імперія захопила Константинополь. Падіння Візантії; 1455 – розпад Монгольської імперії; 1459, 1463, 1479 – загарбання турками Північної Сербії, Боснії, Албанії; 1465–1505 – князування у Москві Івана III, захоплення Новгородської, Тверської та інших земель, створення Московської централізованої держави; 1479 – Кастилія та Арагон

об'єдналися в Іспанське королівство; 1485 – підпорядкування Тверського князівства Москві; 1487 – Казанське ханство потрапляє в залежність від Московії; 1492 – падіння останнього арабського емірату на Піренейському півострові – Гранаді, завершення Реконкісти, відкриття Америки Христофором Колумбом; 1497–1498 – відкриття морського шляху з Європи до Індії Васко да Гамою; 1500 – відкриття морського шляху з Європи до Бразилії П.А. Кабралом.

Не будемо наводити докладні переліки історичних подій XVI–XIX ст., з якими маємо синхронізувати нашу історію, зазначимо лише деякі, зокрема і найважливіші для Європи чи світу. У XVI ст. згадаємо такі: відкриття Тихого океану Васко Нуньєсом де Бальбао; завоювання Османською імперією Сирії, Єгипту та інших країн; початок Реформації у Німеччині; завоювання іспанськими конкістадорами мексиканських теренів; Селянська війна у Німеччині; заснування в Індії імперії Великого Могола; завоювання іспанцями держави інків; затвердження Папою Ордену єзуїтів; турки перемогли іспанців під містом Алжир.

Серед подій зарубіжної історії XVII ст. – відокремлення Португалії від Іспанії; Англійська буржуазна революція; війна Османської імперії з Венецією, турки захопили о. Крит; Вестфальський мир; окупація Угорщини Австрією; створення «Священної ліги» для боротьби проти турецької агресії. Військовий союз Австрії, Польщі, Венеції, Риму; засновано Слов'яно-латинську академію у Москві; царювання Петра I; укладено Карловицький мирний договір між Польщею та Туреччиною.

Серед подій європейської і світової історії XVIII ст., що, безумовно, маємо

зиставляти з українськими, перелічимо такі: Північна війна між Росією й Швецією; проголошення Росії імперією; Семилітня війна, Паризький мирний договір; Війна за незалежність, утворення США; війна Франції, Іспанії, Голландії проти Англії; Версальський мирний договір; Друга Конституція США; Велика французька буржуазна революція; президентство Джорджа Вашингтона у США; період Директорії; окупація Єгипту французьким військом; президентство Томаса Джефферсона у США.

XIX ст. європейської історії насичене подіями і явищами, що міцно пов'язані з історією України, серед них згадаємо російсько-турецькі та наполеонівські війни, низку революцій, скасування кріпосного ладу, розвиток промисловості й залізниць, прискорення розвитку освіти, науки й медицини, зниження коефіцієнта смертності та початок демографічного переходу, національно-визвольну боротьбу і формування націй сучасного типу.

Усі перелічені події всесвітньої історії представлено певним чином в українському сегменті Вікіпедії. Зазначимо, що наведено лише частину вагомих подій того часу. Окремі з них суттєво вплинули на історію України, учасниками деяких (за межами сучасного українського державного кордону) були українські люди – етнічні українці та інші мешканці тодішньої української етнічної території, а також кримськотатарської. На наш погляд, є підстави певним подіям зарубіжної історії відводити місце не лише у синхронічних таблицях, але й у хронологічній таблиці історії України (з відповідним коментарем).

Для характеристики процесу поширення знань про місце України на світовій

історичній осі XV–XIX ст. важливим показником є кількість переглядів статей, що містять ці знання. Далі наводимо статистику щодо переглядів лише певних статей, які слугують прикладом використання всіх подібних статей. В українському сегменті стаття «1401» у другій половині 2012 р. щомісячно переглядалася від 69 разів (у вересні) до 97 (у серпні); упродовж 2013 р. – від 64 (у лютому) до 96 (у жовтні) [2]. Більшість статей про століття переглядаються у 2–3 рази частіше. Наприклад, статтю «15 століття» у серпні 2013 р. переглянуто 124 рази, вересні – 212, жовтні – 250, листопаді – 194, грудні – 179. Проте до статті «19 століття» звертаються частіше: у серпні – 270 разів, вересні – 587, жовтні – 562, листопаді – 588, грудні – 610. За кількістю переглядів вона посіла 9 398 позицію в українському сегменті [2].

Статті про десятиліття XIX ст. переглядаються приблизно на рівні статей про роки. Наприклад, статтю про останнє десятиліття XIX ст. «1890-ті» переглянуто 60 разів у серпні 2013 р., 99 – вересні, 98 – жовтні, 110 – листопаді, 80 – грудні [2].

Зі змісту сторінки українського сегмента «Вікіпедія: Проект: Популярність/Списки популярних статей/2013» довідуємося, що до першого десятка найпопулярніших статей за 1 тиждень січня (13–19) 2014 р. потрапили статті, що містять принаймні частково знання про минуле України XV–XIX ст.: «Шевченко Тарас Григорович» (15 321 перегляд забезпечив 2 місце), «Маланка» (8 633 переглядів, 6 місце), «Україна» (8 128 переглядів, 7 місце), «Щедрий вечір» (7 842 переглядів, 9 місце), «Коцюбинський Михайло Михайлович» (7 460 переглядів, 10 місце) [8].

Статті про деяких видатних українців, зокрема про діячів XIX ст., за кількістю переглядів в українському сегменті традиційно входять до першого десятка. Статтю «Шевченко Тарас Григорович» упродовж 2012 р. переглянуто понад 473 тис. разів [1], що вже не перший рік дає другу позицію (після статті «Україна») у ранжованому ряду найпопулярніших статей Вікіпедії українською мовою. До першого десятка входять також статті «Франко Іван Якович» та «Леся Українка».

За підсумками 2013 р. складено сотню статей української Вікіпедії, що найчастіше переглядалися користувачами упродовж року. До неї увійшло чимало статей, що містять знання про історичний розвиток України у XV–XIX ст., серед них є такі: «Шевченко Тарас Григорович», «Роксолана», «Леся Українка», «Франко Іван Якович», «Богдан Хмельницький», «Українська культура XIX століття», «Бароко», «Сковорода Григорій Савич», «Іван Мазепа», «Кайдашева сім'я», «Романтизм», «Запорозька Січ», «Чорна рада (роман)», «Грушевський Михайло Сергійович» [4].

За 30 днів (від 24 грудня 2013 р. до 23 січня 2014 р.) статті про XV–XIX ст. в англійському сегменті Вікіпедії переглянуто 10,2–31,5 тис. разів, а саме: «15th century» – 10 294, «16th century» – 14 899, «17th century» – 15 818, «18th century» – 21 077, «19th century» – 31 468. У російському сегменті за цей час ці статті переглядалися приблизно у 3 рази рідше – від 3,6 до 9,2 тис. разів, зокрема: «XV век» – 3 653, «XVI век» – 4 161, «XVII век» – 4 990, «XVIII век» – 7 163, «XIX век» – 9 161. В українській Вікіпедії відповідні статті переглянуто приблизно у 9 разів менше, ніж в англійській, а саме:

«15 століття» – 137 переглядів, «16 століття» – 203, «17 століття» – 214, «18 століття» – 261, «19 століття» – 389 [2].

За результатами здійсненого дослідження з урахуванням результатів з дотичних питань, що ми оприлюднили раніше, робимо узагальнені висновки. Веб-енциклопедія «Вікіпедія», що з'явилася на початку XXI ст. і швидко стала легкодоступним, багатомовним, найзапитуваним серед людства, у тому числі й української його частини, інформаційним ресурсом довідково-енциклопедичних знань, містить (крім іншого) знання про місце певних країн на світовій історичній осі, зокрема – про місце на ній України.

Наповнення Вікіпедії знаннями про місце України на світовій історичній осі здійснюють користувачі з різних країн світу, насамперед з України та країн, що мають суттєві групи громадян, пов'язаних з Україною походженням чи іншими зв'язками. Юридичне, організаційне, фінансово-економічне, технічне забезпечення функціонування Вікіпедії здійснює фонд «Вікімедіа» (2003), регіональною частиною якого є громадська організація «Вікімедіа Україна» (2009).

Вікіпедія має достатньо засобів для створення, зберігання, оновлення й поширення знань про місце України на світовій історичній осі, зокрема розгалужену систему упорядкованих за часовими ознаками статей і категорій. Поширення енциклопедичних знань серед людства є важливим кінцевим етапом у переліченому ланцюжку видів діяльності вікіпедичної спільноти. На початку етапу формування Вікіпедії, коли наповнення було відносно невеликим, можливості оновлювати й поширювати знання були також невеликими. Тепер, коли у

найбільших мовних сегментах Вікіпедії є чимало інформації про історію України, зокрема про її місце на світовій історичній осі, з'являється потреба оновлення наявних знань, зростає інтенсивність їх поширення, яке набуває більшого суспільного значення.

Вікіпедія є зручним і ефективним інструментом поширення знань про місце України на світовій історичній осі українською та багатьма іншими мовами. Можливості Вікіпедії розповсюджувати знання про багатий подіями й подіями історичний розвиток України на світовій історичній осі XV–XIX ст. використано ще лише частково.

Окремої статті, присвяченої характеристиці місця України на світовій історичній осі, за станом на кінець 2013 р. не виявлено. Проте в усіх найбільш наповнених мовних сегментах Вікіпедії є система статей, утворених за певним календарним періодом (рік, десятиліття, століття, тисячоліття). Існує також група статей і тематичних категорій, утворених за комбінованим тематично-хронологічним критерієм. Сукупно статей про історію XV–XIX ст., утворених за календарним чи тематично-хронологічним критерієм, у кожному з найбільш наповнених сегментів понад 1000. З кожної з них користувач має можливість перейти на статтю про тогочасну подію чи особу. Функціонально вони відіграють важливу роль в упорядкуванні знань про минуле за часом та полегшують пошук синхронних чи близьких у часі подій і відомих осіб.

Ознайомлення з історією цих статей показало, що їх система сформувалася вже на початкових етапах створення певних мовних сегментів, в українському – у перший рік його існування – 2004.

Наповнення Вікіпедії знаннями про історичний розвиток України на світовій історичній осі відбувалося від часу появи англійського сегмента на початку ХХІ ст. і триває досі.

Наповнення календарних статей відбувалося від часу їх появи до сьогодні. В англійській Вікіпедії ці статті мають тепер порівняно великий обсяг, але у польській, російській, українській – значно менший, зазвичай у рази. Вміст багатьох статей про роки й десятиліття в українському сегменті ще надто маленький. Певні календарні статті української Вікіпедії (серед найбільших за змістом) за час існування зазнали вже понад 30 редагувань.

Зміст статей, утворених за певним календарним періодом, становлять переліки подій та видатних осіб, іноді з тлумаченнями чи коментарями. Про більшість із них у Вікіпедії принаймні започатковано статтю, на яку можна швидко перейти завдяки гіпертекстовому посиланню. Тобто статті, утворені за календарним критерієм, подібні до списків назв вікіпедичних статей про осіб та події одного часового проміжку.

Сукупність статей, утворених за календарним чи тематично-хронологічним критерієм, та тих, на які вони містять гіпертекстові посилання–переходи, дає читачеві уявлення про місце певної країни, певної частини людства, певної цивілізації на загальносвітовій історичній осі. Місце України у відповідних статтях більшості мовних сегментів ще важко помітити й усвідомити. Інформації про українство в них надто мало, а та, що є, пересічним зарубіжним читачем, певно, не сприймається як така, що стосується України. Наведені в них назви статей про відомих українців ХV–ХІХ ст.

та пов'язаних з Україною видатних особистостей структурно не виокремлені, зазвичай перебувають у розділах (чи підрозділах), не диференційованих за країною, або ж таких, що характеризують Росію чи інші країни. Хоча загалом знань про історичний розвиток України ХV–ХІХ ст. у найбільших мовних сегментах чимало. На нашу думку, бракує зіставлення цих знань з історичним розвитком інших країн, Європи і світу загалом.

В українському сегменті Вікіпедії питома вага інформації про Україну й зарубіжних українців на загальносвітовій історичній осі найбільша. Проте, вважаємо, за кількістю і змістом її ще недостатньо для адекватного, системного висвітлення цієї теми.

З метою кращого показу місця українства на загальносвітовій історичній осі і загалом у загальносвітовому історичному процесі (крім подальшого наповнення наявних календарних статей) доцільно зробити в українському сегменті синхронічні таблиці історії України, Європи та решти світу, а також окрему тематичну статтю. Такі синхронічні таблиці допоможуть унаочнити місце України в історії Європи й світу загалом. Окрема тематична стаття має містити узагальнені знання про місце людності українських теренів у світовому історичному процесі. Спочатку, можливо, достатньо зробити відповідний розділ у статті «Історія України», який згодом може перерости у повноцінну статтю.

Об'єктивним показником інтенсивності поширення знань про місце України на світовій історичній осі ХV–ХІХ ст. вважаємо кількість переглядів сторінок Вікіпедії, що містять ці знання. Перегляди обліковуються автоматично,

статистичні дані про це досяжні для вивчення. Статті, утворені в українській Вікіпедії за критерієм певного календарного періоду, не входять до групи найпопулярніших, проте деякі з них переглядаються активно. Подібна ситуація і в інших найбільших мовних сегментах. Сукупна кількість щомісячних та щорічних переглядів таких сторінок має тенденцію збільшуватися, що свідчить про зростання інтенсивності поширення знань про місце України на світовій історичній осі засобами Вікіпедії.

Одержані результати корисно застосовувати у практичній діяльності з наповнення Вікіпедії, використовувати у тих дослідженнях інтеграції України до світового інформаційного простору і питань історії України початку XXI ст., що пов'язані з появою та розвитком Вікіпедії.

У дослідженнях поширення знань про місце України серед суб'єктів світового історичного процесу засобами Вікіпедії надалі доцільно спиратися на статті про історію України й світову історію, що утворені за тематично-предметним критерієм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Wikimedia Toolserver [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://toolserver.org/~johang/2012.html#ukrainian>
2. Wikipedia article traffic statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stats.grok.se>
3. Wikipedia: the free encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org>
4. Most viewed articles on Ukrainian Wikipedia 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tools.wmflabs.org/wikitrends/2013.html#ukrainian>

5. Page Views for Wikipedia, All Platforms, Normalized [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stats.wikimedia.org/EN/TablesPageViewsMonthlyCombined.htm>

6. Вікімедіа Україна: Блог «Вікімедіа Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wikimediaukraine.wordpress.com>

7. Вікімедіа Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.wikimedia.org>

8. Вікіпедія: вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>

9. Дайджест Уанета 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://prodigiagency.com/digest/Prodigi_digest.pdf

10. Котляр М., Кульчицький С. Шляхами віків: Довідник з історії України. – К.: Україна, 1993. – 380 с.

11. Обзор UA-net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/2013/12/19/506384#more-506384>

12. Чирков О. Розділ 6. Знання про минуле України XV–XVIII ст. у вільній енциклопедії – Вікіпедії // Українська земля і люди. Український етнос у світовому часопросторі. Колективна монографія. – Т. 2. XV–XVIII ст. – К.: ННДІУВІ, 2012. – С. 612–704.

13. Чирков О. Історія України XV–XVIII століть у вільній енциклопедії – Вікіпедії українською мовою // Українознавство. – 2012. – №4 (45). – С. 48–54.

REFERENCES

1. Wikimedia Toolserver [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://toolserver.org/~johang/2012.html#ukrainian>
2. Wikipedia article traffic statistics [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://stats.grok.se>
3. Wikipedia: the free encyclopedia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://en.wikipedia.org>
4. Most viewed articles on Ukrainian Wikipedia 2013 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://tools.wmflabs.org/wikitrends/2013.html#ukrainian>

5. Page Views for Wikipedia, All Platforms, Normalized [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://stats.wikimedia.org/EN/Tables-PageViewsMonthlyCombined.htm>
6. Wikimedia Ukraina: Blog «Wikimedia Ukraina» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://wikimediaukraine.wordpress.com>
7. Wikimedia Ukraina [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ua.wikimedia.org>
8. Vikipediya: vilna encyclopediya [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://uk.wikipedia.org>
9. Daidzhest Uaneta 2012 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://prodigiagency.com/digest/Prodigi_digest.pdf
10. Kotliar M., Kulchytskyi S. Shliakhamy vikiv: Dovidnyk z istorii Ukrainy. – K.: Ukraina, 1993. – 380 p.
11. Obzor UA-net [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ain.ua/2013/12/19/506384#more-506384>
12. Chyrkov O. Rozdil 6. Znannia pro mynule Ukrainy XV–XVIII st. u vilnii entsyklopedii – Vikipediyi // Ukrainska zemlia i liudy. Ukrainskyi etnos u svitovomu chasoprostori. Kolektyvna monografiia. – T. 2. XV–XVIII st. – K.: NNDIUUVI, 2012. – P. 612–704.
13. Chyrkov O. Istoriia Ukrainy XV–XVIII stolit u vilnii entsyklopedii – Vikipedii ukrain-skoiu movoiu // Ukrainoznavstvo. – 2012. – №4 (45). – P. 48–54.

O. Chyrkov

Spread of Knowledge about the Place of Ukraine on the Global Historical Axis of the 15th–19th Centuries via Web Encyclopedia «Wikipedia»

Abstract

The purpose of the research is to characterize the process of spread of knowledge about the place of Ukraine on the global historical axis of the 15th–19th centuries via web encyclopedia «Wikipedia» in the early 21st century. In the work author based on study of availability, organization, volume, content and popularity of knowledge on the place of Ukraine in the global historical space of the 15th–19th centuries found in Ukrainian and the largest language segments of Wikipedia. The key sources used are Ukrainian and other the most filled language segments of Wikipedia in 2001–2013, automatically formed statistic and analytic data on the usage of Wikipedia in Ukraine for last few years which were found on other web sites.

In the early 21st century «Wikipedia», one of the most demanded encyclopedias worldwide, has become a comfortable and efficient instrument of spread of reference information and encyclopedic knowledge on the world and Ukraine's place in the world. However by the end of 2013 the capability of Wikipedia to spread the knowledge about such eventful period of the Ukrainian history as development of Ukraine in the global historical space of the 15th–19th centuries has been used only partially. A combination of the articles arranged according to a calendar criterion gives the reader a certain imagination about the place of Ukraine in the global historical space that is still not shown enough in the relevant articles of the majority of language segments.

In order to provide a better coverage of the place of ukrainstvo on the global historical axis and in the global historical process in general it is useful to make synchronous tables and a separate article on the subject. It is reasonable to base the further research of spread of Wiki-knowledge about the place of Ukraine among the subjects of the global historical process on the articles about the history of Ukraine and the global history created according to topical criteria.

The obtained results can be used in further practical activities on filling of Wikipedia as well as researches of integration of Ukraine into the global information space and problems of the history of Ukraine in the early 21st century connected with foundation and development of Wikipedia.